

САҢА ОЛОХ

Чурапчы ыҥырык хабары

2009 сый
Балаҕан ыйын
8
КҮНЭ
ОПТУОРУНЬУК
№109
(10037)

ХАҔЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Сырдык-ыраас уруйе уутугар
Көлүс күһүн дьуһунун көрүһүнэ,
"Көрөбүн!" – дьээн үөрбүт омуһугар
Сардана кымын тулабар ыста...

Н. Гаврильцев

Сайынны сынньалан

САХА КВН ЛИГАТЫН ОСКУОЛАТА

...Оо, КВН, эн күрдүк кэмнэрин
Өйбүтүгэр хатаннаҕа,
Оо, КВН, эн эрэ баарыттан
Биһиги үөрөбүт-көтөбүт!

Хаһан да, хаһа да хатыламмыт, уһуһу-
бат чаҕытхай сайынны күннөри Дьоккуекай
куоракка КВН лаабырыгар атаардым.

Лаабыр СГУ профилактика баһаатыгар
баһааты сыһын иккэ сезон үлэлээтэ. 21 хонук
устата араас улуустан КВН хамаандаларын
көрдөөх ороһоро уопут атаастастылар, доруо-
буһаларын тупсардылар, кэин куорат көрө-
бэлэ мээстэлэринэн эскүрүһүлэргэ сырыт-
тылар.

Бир интэриэстээх буоламмыт баһааты-
дарбытын Геннадий Охлопков, Марины
уонна Виталий кытта бары бир дьэ көргөн
күрдүк уон хонуктук олус түргэнник, олох
билбиккэ аһа оһуста. Күн көтө-көтө көстөр

тула төгүрүччү олорон күннөр хайдах аа-
һаһаары туһунан санаабытын үлэстэрибит.
Бэйэ-бэйэбитин өйдөһөн-өйдөһөн олорбуппун.
Уус-Тааттаттан, Намтан, Чурапчыттан,
Уһаа Бүлүүттэн, Тааттаттан бары олус тала-
аннаах, көрдүүс, сырдыкка-кэрээ тар-
дыһар оһолор мустубуппун.

Үс хамаанда арахсан ("Күлүмэн", "Энтин
араас сирэй-харах", "Чоочо сизиннэрэ") бэйэни
билиһиннэрингэ, СТЭМ, "фристайл" дьээн
көрүһүнэргэ бэлэмнээн, сынньаланмыт
бүтүүтө көрөсчү уонна дүүһүлүүр сүбө сыа-
һабылыгар таһаарбыппыт. Саамай долгутуу-
лаах түгэммитинэн бүтэһик "огонектут" буол-
бута. Түмүккэ ороһор бары сибээспитин
быһа суох буолан бэйэ-бэйэбитигэр тыл эппи-
тибит.

Карина СЕМЕНОВА,
Чыаптара.

"ДЬОБУР" ЛААБЫРГА СЫЛДЬАН КЭЛЛИМ

Быһал мин Сутуһаах Суотту нэһилиэ-
гэр ытыһылар республикатааҕы "Дьобур"
лаабыр биолого-химическай хайысхатыгар
дьярхастаан, ону кытта физиканы, матема-
тиканы үөрэтэн билиһин хаһатан кэллим.

Сарсыардаттан үөрөнөбүт. Преподавател-
лэрбит СГУ-тан сылдьаллар. Химияҕа Васи-
лиса Васильевна, физикаҕа Леонид Василье-
вич уонна биологияҕа Анна Егоровна кыһал-
лан-мүһаллэн үөрөтүлэр. Үөрөхтөн бүтөн ба-
ран сөтүөлүү барабыт. үрөх уута ып-ыраас,
кумара ырылыччы көстө сытар. Онтон
кэрэһэниһиттүгэр таһырдыа тахсан оонньуу-
бут, араас тэрээһини ытытабыт. Холобура,
"Мисс и мистер Дьобур": маһа Ян Софронов
уонна Күннээйэ Мамонова кыайытара.
"МАТ-бой" билиһи хамаандабыт, "Позитив-

чик", кыайыта. "День Наоборот" уонна да эл-
бөх араас интэриэһинэй тэрээһин, спортивнай
күрөх буолбута. Ону таһынан билиһи Суорун
Омоллоон тэрийбэт баай историялаах "Добро-
доруу" музейыгар уонна "Сууллар мыраан"
дьээн аатыгар айылга бир кэрэ мээстэтигэр
эскүрүһүтэ сылдьыбыппыт. Ол сиртэн
арааһы булар эбиттэр. Холобура, түүһээх но-
сорогу булбуттар.

Бу лаабыртан билиһи үгүс билиһини ылы-
быт, тус бэйэм элбөх доһордонум. Үөрөһүт
учууталларбар барҕа махталбын тиэрдэбин,
биргэ үөрөһүт оһолорбор эвэрэ тыһыларын
ытытабын.

Ан РЕШЕТНИКОВА,
Чыаптара.

Сонуннар

УУ-ОЛОХ ТЫЫНА

Балаҕан ыйын 4 күнүгэр Төлөйгө Чычаас куолуттар капиталнай быһыты республикатааҕы ко-
миссияда туттарыт, арчыһаһын сирэ-туома ытыһына.

Быһыты сыһа улуустуттар "Мелиоратор" ААО 3 улахан быһыты-Хадаарга Сири Холлобос,
Үрүн Күөл, Төлөйгө Чычаас быһыттарыт капиталнайдык өрөмүөннээтэ. Ону таһынан Алаарга
предприниматель Р.Д. Кононов быһыт өрөмүөнүн ытыт. Бу быһыттарга үлэ хайдах ытыһыбыт-
тын туһунан "Саҥа олох" балаҕан ыйын 3 күнүгэрби нүөсэригэр суруллубута.

"Уу-олох тыһына!" дьээн
өбүлэртэн кэлбит этии суол-
тата күннээҕи олохпуттар
көстөр. Сүөһүнэн, сыһынан
дьярхастаан саҥа дьонугар, чу-
оһаан иһин энэргэ, ууттан сибэ-
эстээх өт дьыһар буолуулар
улахан суолталаах. Онтон ууну
хаһааныга, олохсугууга
быһыт тутууга, кыһын үлэ-
тин кэскиллээх суол буолар.

Бу үөрүүлээх дьаһалга кыт-
тыһы ыла Саха Республика-
тааҕы тыа хаһаайыстыбатын
мелиорацияга управлениетин
салайааччытын солбуйааччы В.
И. Николаев, тутууга отделын
начальнига А.П. Протопопов,
РИК генеральнай директорун
солбуйааччы И.Н. Аммосов,
улуус баһылытын баһааты сол-

Алгысчыт И.Н. Макаров.

буһааччы М.И. Лоскут, "Мели-
оратор" ААО салайааччыта П.
М. Макаров, Төлөй нэһилиэтин

баһылыга Н.И. Аммосов, улуус
нэһилиэктэрин баһылыктара, о.
д.а. кэллилэр.

Саҥа үлэрэ киллэриллэр
быһыт үрдүтөр сахалыы таһа-
стаах ыҥчаттар, ытырыһаах
ылдыһыттар, олохтоохтор
мунуһулар. Уйгуну-быһагы
аҕаһаһаһа тутуу үлэлээх бу-
ларыгар И.Н. Макаров аал уоту
айах тутан аһатта, ытык тыһын
анаата. Чурапчы 2-с №-дээх ос-
куолатын үөрэһэччигэ Гүрүй
Монастыржа барт сымсаһаһа
сахалыы үтүкүүнү толорууга
ытык тыһаһаһа доһуолланна.
Быһыты үлэрэ киллэрини дьэ-
тэһин быһар чинэ В.И. Никола-
ева, М.И. Лоскут, П.М. Ма-
карова, Н.И. Аммосова тигэ-

тэ.
Тутуу аһылыбытын эвэр-
далаһы, үйэлээх, бар буолары-
гар баһаан республика, улуус
салайааччыт, олохтоох нэһили-
эһинэ бэрэстэбиитэллэрэ тыл
эттилэр, таһаарыһаахтык
үлэлээһиттэргэ наһараадалары,
бэлэхтэри туттардылар.
Алаар баһылыга Н.В. Макси-
мов, Хадаар баһылыга В.И. Да-

выдов, Төлөй баһылыга Н.И.
Аммосов байаларын нэһилиэ-
ктэригэр быһыт үлэтин ытыттар-
быт салайааччыларга, тутуу-
чыларга барҕа махтал тыһа-
рын тиэртилэр. Бырааһынны-
ыһа анан ылаһа ырыа ыһа-
на, үтүкүү-битти тардыһына.

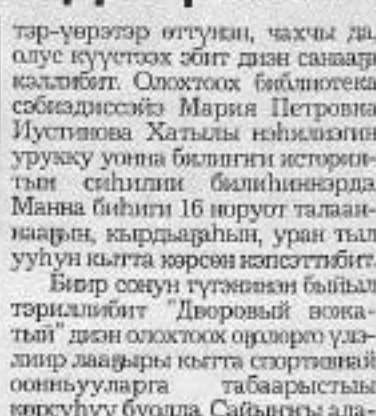
Алексей СЛЕПЦОВ.

"Мелиоратор" ААО директора П.М. Макаров.

Дьэһитин быһыты

ха снр" хайгууна 2009 снл бс
айн 4 кунунзвд нумэригэр
таһаартарбытын Мотуруона
Боннуоба кэпсэблгнннгтэ
ригнэргэблгнннгтэ. Бу чачнын
рунчэсэй бэлмэлэрдэх бнлхлх
кэстүбүтэ ордук туоһулуур кур
дук эблгн. Олон Блгтнн алаас
бнлнрэмнээх нлстэлэлгнрээс
эсэ да үрэтнлэ турууһу днз сан
анан бнлнн нуруот сурууаичы
та В.С.Солоньев-Болот Боотур
төрөбүт-үесэблгн, өр сааһа аа
стып снрдэрннн. Ханас Эб, Лэ
згн, Тондорон Уһун Сыһылта,
Байсан алаастарынн сырытты
быт, сүгүрүлүү бэлмэтэ-салама
ыһаатыбыт. Ханас Эб саһыллук
а Чурапчы улуу олонхонута
И.Г.Теплюхов-Томкофев юшлвт
уола Прокопий Кузьмич Дорофе
евы көрүстүбүт. Кнпн манна
ханыс да сытын саһыллук эблгн.
Аратын туһунан нлстгн-кннрэх
өйдөбүлдээннн кэпсэтэ.

Хатгалга бигр саамай болж түгнэлж: Көһөрүлдүү музейг барьг сэлддэыбэт буолла. Музей үлэһиттэр (директор Д.П.Чебутов, сотрудник М.В.Чигилэрова) саха норуотун ыарахан историческай хаччылтын ис сүрөхтөрүттэн хайалдан, дууһаларыт ууран, бары ыомылын-чымпытын барытын учуоттаан, үтүмөннөх үгүс матырыйаалы түмтүн, наардан үйэттиһиппигтэрэ олус хайдаллаах, асчат дьонго ил-

ис оролор сангаларынан хойжууа
дизари куйгүөдө олороро истэргэ
олус үчүтэй этэ.

Салгы Волгоно жанылыгын
сынналган кинизгэр "Систем"
түмүү тарбиялгын үс калыма
көрсүһүтү буолла. Тойуксуг
Н.К.Кеенофонтова, сиздыг
А.В.Тихонова алгы тыларалан,
түтү буруотунан ыраастанан
көрсүһүбүтүн саралаатыбыт.
Волгоно жанылыгын уруксугун,
билингитин туһунан ветеран
учуутал С.М.Сметова билиһин-
ирида Саха тылын литература-
тын учуутала Д.Н.Ефремова ли-
тературнай лаапырын олооро
каптынын ылылар. Библиотека-
ры Т.П.Ефремова Дьуон
Дьанылы туһунан илэтиэтири

[illegible]

Салгыы экспедиция Кызыл-
та "Олонхо дийдүүтүн" хаһаайы
нарытар Кым Конфеевич уюна
Александра Егорова Колесов-
тарга ыалдыттыата. Колесовтар
тэрбит комплекскастарын сыл-
дын баран, чакчыда олгонхо дий-
дүүтүн оҕолоро буола ырыттыан

күнн туттар санаабыг күүхүрдэ.
Күннлэр талааннарыгар, энтузи-
азмнарыгар, кэрэгэ, үйлэлэххэ
сүгүрүйэр саналларыгар махта-
набыт. Ииниин да өттүгэр ычат,
сахэ норуотун туһутар үлэви-
хамсылы сырыттар, сөнө өйбүл
баара буоллар дээн санаанан
салайтаран, биллиилэххэ нээт
Дьуон Дьангылы слорбут дьыттин
көрөн. Ага бойду улуу сэрлети-
гар уонна көһөрүлүүтэ аналла-
ах пааматынныктарга
сүгүрүйсн аастыбыт.

Кылдалтан Улуу Кудалга олорон аастыт сиригэр Даусойа тутуллубут ураһаҥа сылдьан сыһынанан аастыбыт. Ураһаны Чурапчы улуунун Бочуоттаах гражданска, ытык кырдьаҕас В.

Н. Дячковский, Түеийэтгэн төрүтээх М.М.Пермяков уонна С.И.Монастырев тулпугуттар. Бийиги ордук ураһа иһинэр дьонго анаан суруллубут ох тыллара интэриэһиргээтибит. Бу тыллара аахпыт киһи хаһан даарыа кутаһанан оноруо суоҕа, айымлар мэлдьи чутас буолуо диэн бүк эрэниэрин Уроххо киирэн сөгүөлээн, күүс-уох ыһынан салгыы Улуу Кудансаа туруоруллубут мэҥэ тааска дэри сатыы айнааатыбыт. Бу ытык сирин көрөөрү жалбыттан-салбыттан сүтэн, иһинбит дэки дьулуруччу хааман, тийиэхтээх сирбитин этэнгэ буллубут. Мэҥэ тааһы көрөөт, үөрүүбүтүтгэн өрө экиирээтибит эрээри, бу улахан сиргэ кэлэн турар буоламыт, дьонунук туттан, сирбитин-уоплутун аһатан ытыскабыл сирин-туомун тэрийдибит. Салайааччыларбыт Улуу Куданса, мэҥэ таас хайдах туруоруллубутун туһунан кэпсэттилэр. Салгыы Түөйгө дэри сатыы айнааатыбыт. Түөйгө биһигини бастагы көрсүбүт ыһынан Е.М.Пермяков дьон кэргэнэ буолар. Дьон иһинэр улахан киһигиттэн ураты 10-тан таһа өр баар буолан бизэрдэ. Биһигини элбэххит дьэбэхкэ үөрө-көтө көрүстүдэр. Түгэнинэн туһанан, Егор Михайловичка, Мария Михайловнага махталбытын тирээбиг.

Түеизэр 5 киһини кытта көрсөн кэлсэттибит. Бу кыра уча-
стак улахан историялаахын бил-
либит. Сарсыаппы күнүгэр айан-
наан дойдубутун, Чурапчыны,
буллубут.

Бийигт бары да манайх; ухун
сири сатыы хаампатахпыттын ха-
амстыбыт. Бу сылдыртат тухары
44 км массыннан, 30-ча км са-
тыы сырыттыбыт. Барыга 40
килини кытта көрсөн сангала-
рын-ингэлэрин, ырыаларын-той-
укарын диэктэфонунан, камерна
нан үйлүтүлүбүт. Бийигт үлэби-
тигэр-хаамнаспытыгар быһаччы
көмөлөспүт. Хатылы, Болтоно
нэһиликтэрин баһылыстарыгар
В.В.Ершовка, Н.Н.Посовка,
дьяалга специалистарыгар, оскуо-
ла директордара И.И.Чичиги-
наровка, З.Е.Захаровка, Хатылы,
Болтоно, Кындал, Түөтэ нэһили-
ктин олохтоохторугар дириг
махаалытын тирээбүт.

Биһиги, экспедиция кыттыы-
лаахтара, манна сылдьан хомуй-
бут матырыйаалларбытын бэчэ-
эккэ сырдатар быһааннаахпыт.

Күн Оркон
экспедиция-лаапыр
италжоччилэру
Айяана КОРКИНА,
Света КАРТУЗОВА.

Г.П.Башарин аатынан Сылан орто окуулатын 100 сыллаах үбүлүөйүн көрсө

Сыланг орто оскуолата төрүттээмингэ 100 сыллаах үбүлүүбүтүр даҕатаң ултуустаабы "Саян олох" хаһыаһа адыһада суох ыстаыба баччэттэниэ. Олор истэринэр республика араас муһунуттан кэлбит уруксу кэм ахтылбанаах айымыһыллара бааллар. Сыланг орто оскуолатыңар үөрөмүнт өбөлор үөрөнпит учууталларын, иһинит ыһтээччилэрин, доҕотторун олус истинник санаан суруйаллар. Онтон үлэһит сыдыһыбыт, билиһин аҕа күдүөс дьоммут: "Өдөр саастыгылар төһүбүт кэриэс санаан ыһыһыт", – дииэ махтадларын этэллэр.

Бүтүнгү нүмөргө Сылган орто оскуолатын туһунан
хтыгы буулбакка, кини илгэн-үөргөн таһаарбыт вы-
тускалытарын хоһооннорун таһаарабыт:

(Yra)

Олорбута эбитэ үһү,
Сылаас хороон иһигэр
Сизэрий өнгөөх, килиэн сыттаах
Киһиргэс кутууһах.
Киви биэр үтөө күн аһыы тахсыбыт,
Атастара кини тахсыбытын көрөн
Уйаларыттан өтөйөн көрдүлэр,
Киһилэрэ киһиргэс мунутаан
Муннуктан мунукука сүүр да сүүр,
Чыбыгырыһар, хачыгырыһар.
Ол кэһигэ оһох үрдүтэр
Кутууһа ыраахтаарыта, хара куоска,
Утууа сытара, муһун тыһа сүр эбит.
Ким эрэ сүүрэн талээрэр,
Бурдук сөнөн хачыгыратар тыаһын истэн,
Утууһар уутун айымабылларыттан кыһыран.

Эмискэ ойон туран көрбүтэ,
Били кутуйахыт кууллалар бурдук
Хаһаайына аатыран, куул үрдүтэр тахсан
Аһаан мотуйа оһорор эбит.
Куоска ону көрөн, кэнигиттэн үмэн кэлэн
Кичиргэс кутуйаҕы "хап" тынан харбаан ылбыт,
Сигэ кэбиспит.
Кичиргэс кутуйах эрэйдээх өйдөөбүккө да хаалбыт..
Ону көрөн оһорбут кутуйах атастара
Куттанан уйаларыгар ойбуттар
Дыа, бу курдук кутуйах эрэйдээх
Кичиргээн куоска айылыга буолан хаалбыт.
"Кичиргээн көрсөҥ быстаарай"

А. Ш. ШИШЕВ

Афоня АРЕШИН.

Тапталтан кыбыстымын,
Тапталга билиним,
Тапталга суох
Туох да суорун толго.
Таптал барытыгар баар,
Таптал ийэр, кыыска,
Таптыарын өсөө кууска.

Тапталган кыбыстымант.
Туох да буоллун –
Таптаан.

Олох эрэлхитэн хэвхтмэнг.
Олох олоор нэрэ дини
Эйнээх эгэбин.
Садалаабынхын ситэр,
Бүтэрбишхын түмүктээ.
Олох күүшлэт эйгийн.
Олох устар.
Бэризмэ барар.
Аан дайду тохтообот.
Олоду кытта тэнгээ ай,
Ками кытта тэнгээс.
Тохтоомо, уоскуйума.

АЛЫК НЫСЫТҒЫН

Эбэбэр

Кэли кишини өйдүүрэ,
Кынаһылары сатаабата,
Сэмээр сөрөнгөн буоһура,
Кэли кэлиэн сүбэллирэ,
Эбэ үтүктүн мин билиим
Кэли, хойутаан..
Тыһынаах буолбаат, эбэ билигин,
Таптыһын дэбэтэхтин, сурун..

Диана АТЛАСОВА.

САҢА ОСКУОЛА ТУТУЛЛУУТА

Кындалга үөрэхтээгин төрүттэммитэ 50 сыла

1958–1959 сыллардагы үөрэх дыйлыгыр Соловьев алын оскулатыгар сәбиэдиссәйинэн үлэлзәбитим. Ити сыллары ахтан-санаан аастахха манньк 1959 с. атырдыах ыйгыр мийтин районо-ға ынгыран ылан. "Кындалга оскуола аһыллар, оһон эйәтин оһо сәбиэдиссәйинэн ыһтабыт", – дьин бириккәс таһаарбытара. Ити атырдыах ыйгыр этә. Оһон ый бүтүүтүгәр Мырылаттан Кындалга көһөн кәлбитим. Бастаан оскуола Егор Спиридонович Попов чааһынай дьизитгәр аһыллыбыта.

1959 с., билигин өйдүүрбүнэн, оскуолаға 12 оғр баар быһыһлааға. 1–2 кылаастар. Дьиз иккә хостооғр: бирә – кылаас, иккһ – интернат оғлорун утуйар хосторо этә. Интернатка 4–5 оғр оғорбута. 1-кы кылааска Костя Павлуцкай, Поля Павлуцкай, Даша Седалищева, Коля Новгородов, Таня Герасимова, Слава Данилов, Вани Попов, Гутя Козлова, Чолбон Иванов, Костя Кривошапкин киирбиттәра. Оһтон 2-с кылааска Гоша Егоров, Маша Лебедева үөрәммиттәра. Интернат итгәтчиһини Евадокия Григорьевна Гудяева үлэлзәбитә.

Саҥа оскуоланы тутуу 1960 с. тохсуньутуттан сағаламмыта. Тутуу биригәдьиринэн Хатылыттан Николай Григорьевич Кривошапкин, маастарынан Кындалтан Егор Спиридонович Попов аһаммиттәра.

Сизер-майгы

КИМ БААЙ ДУУҔАЛААХ – ОЛ БАРАММАТ БААЙДААХ

Баай дууһалаах дьин кэһи өйдөбүлүк тыл номоғо. Хайдах кийһини баай дууһалаах дьилтәрий? Мий саһыахпар, аламағай, элэккәй майгылаах, малды дьонго үчүгәй бағарар, оғорор, куһаған кэмәлдәи сыстыбатах кийһини баай дууһалаах дьилтәро буолуо.

Манньк үчүгәй сизәдәх-майгылаах кийһини бар дьон малды ыгыктылар, көмүскүү-харыһыа сьыллаллар. Быһыр саға норуота үтүө үгәстәрин умна, ыһылста илик кэмнәритгәр манньк дьон үтүө эйиттәра буолуо. Төғр дьитәхкә, кийһиләр норуот үтүө үгәстәритгәр иттиһилән тахсаллар. Саға норуота эмәс үтүө үгәстәрдәх. Ол үгәстәриттин Советскай быһаас сьылларыгар умна быһыһыттыһыт.

Саға кийһитә ыалдыһытмсах. "Аастыгы аһатар, төһмүгү ириэрәр үтүө ыал", – дьин өс хоһоһо мзәһә айылыбатаға. Ыалдыһыт чәйдәһпәт, хоһоһону хоннорбот буолуу саға ыалыгар – улахан саат. Ханьк бағарар, билбәт да кийһиләр буоллун, аламағайдык, сайағастык көрсөн, кәһсәтән-ипсәтән, өс бастыһынан аһатан, орон бастыһыгар угуһан хонноролоро.

Саға кийһитә көһөһө, күтүрә суох Бәйгә быһтан да олордор кыһалһалаағы кытта бәһиләһнәй аһыттан, табарыттан үлэләһнә. Иван Гоголев "Хара кыталык" дьин романыгар Оғдоочуйа эмәэхсин нәһилик кыра-хара, быһыһыт-ойдубут ыалларыгар малды көмәһөһө, аламағай үтүө сыһыһыһан, өйдөһө-ыһыһыһах сьүһәһинән бар дьон күтүн тутар. Сут дьылға хорғуйан өлөөрү сьыгар ыаллары кәһиһә сьылһан бәһитән аһыттан бәһән үрүг тыһыһарын өлөһөдүүр. Дьә, манньк норуот күтүн тутут, махталлары ыһыт дьону баай дууһалаах кийһи дьин ааттыахха сәп. Манньк дьон "кийһи кийһитә" дәһән, саамай үрдүк нағарааданы ыһаллар.

"Кийһи кийһитә" бәһитән эрә иһин көрүмәт, дьон олоғр тутсарын, өйә-санаата сайдарын туһугар дьуһуһан үлэләһр. Оһуһк кийһи үөрүүтә бар дьонго анаһар, оттон күтүрһини көһи тәһнә үлэләһр. "Үтүө кийһи үкәһммит суһун уу суһибәт, сир умнубат" дьәһчһиләр, манньк баай дууһалаах үтүө дьон тутсарынан билиһити бийһити сайдыһаах үйәһиттәра баай дууһалаах, "дьон кийһитә" дәһәр үтүө-мааны дьон ағыйаатылар. Мий санаабар, ол бийһити норуопһут үтүө үгәстәрин умнууга хааллар сьыһыһыһыттан тарыста.

Билиһити ыһчат үөрәхтәһнә, үөрәх үрдүк чыһчаалын баһыһаата, культура араас көрүнәр сыһыһыһа. Ол ғыһан баран дууһабыт бааһыһан өбүтәһрбиттәра тийәһ иликити быһыһыһаах. Төғр дьитәхкә, бәһиләһрин норуоттарынан үтүө үгәстәрин билбәт, ыһыһыһаабат ыһчаттар ағыйаға суохтар. Көһиләр сизер-майгы өһгүнән табә иһтиһилән тахсыһыһара бийһиттән барыһыттан тутулуктаағын умнууһоһа.

Түмүһтәһн эһтәхкә, норуопһут үтүө үгәстәрин тилиһкәһн, үөрәтән, өбүтәһрбит сизәдәһиһ-майгыһыһан утуһуһуу баай дууһалаах, үрдүк сайдыһыһаах ыһчаттары иһтәргә кыһалһыһан.

ПРАСКОВЬЯ ПОПОВА,

Чурапчы орто оскуоланын педагога.

Оһчолорго Субуруускай аатынан колхоз председателиһн Гаврил Дмитриевич Ефимов үлэлзәбитә. 22-с сьезд аатынан колхоз этә. Бириттәдәр Василь Микһайлович Монастырев, Гаврил Семенович Новгородов, Дьмитрий Петрович Потапов, Иван Семенович Кривошапкин, Егор Васильевич Бельх, Степан Степанович Барашков үлэлзәбиттәра. Хара муостатын, даһын буорун Хатылыттан кәһи субуотуһыһуһтаан күһүтүтәра. Оскуола иһитгәр түөрт голландскай, иккәһ пивта оһохтору тутуттәра, кыһыһыһаһын иһиферинан саһыһтәра.

1960 с. үөрәх дыйлыгыр оскуола аһылларыгар бәһәм буолбута. Уруккута оскуола директоры, колхоз председатели Г.Д.Ефимов, райсовет председатели солбуйааһчы Ф.А.Константинов улахан көһөнү оғорбуттәра. Ити кийһин уһаастак биригәдьиринән Дьмитрий Дьмитриевич Слепцов үлэлзәбитә. 1960 с. сәһиниһи 5 күһүтәр оскуола аһыллыһыта буолбута. Бу үөрүүләх бырааһыһыһы уһаастак олохтоохтору уруйһуһан-айһыһыһан көрүһүтүтәра. Кийһитән үлә көһиһтән муһтан оһоһыһон, дубаттаан, теннистәһн тарһаллар.

1962–63 өс. үөрәх дыйлыгыр үс учуутал үлэлзәбитә. Үсүһүнән Аһиһастыһа Тихоһовна Старостина куучһа тыһын учууталыһан аһанан кәһбитә. Ити сыһыһаға өс-

куолаға хәс бырааһыһыһык аһы көһөнәр, маастарыһи оһоһууһар буолбуттәра. Ыһчаттар Түөһәһр, Кийһыта гастролһуу сьылдыһыһтәра. Политкуруһуһок үлэлһиһра. Уһаастак коммуһистара Болтоһо маһыһы сүһүөх партияһы тарыһталәритгәр учуһска тураллар. Секретарыһан Семен Микһайлович Максимов үлэлзәбитә. Оһтон мий көһи солбуйааһчыһыһан Уччууталлар политмаастарыһи үләнн салаһан ыһталлар.

Нәһилиһитт Хатыһыһан аһтанара. Совет председатели Аһанасий Дмитриевич Местняков этә. 1961–1963 өс. нәһилиһк советһыгар талыһыһыһыһа. 1962–1963 өс. нәһилиһк советһыгар оскуола оғлоро хортуһсһуһу олордубуттәра да куһаан дьыл буолан үүмәһтәра. Кындалга түөрт сыһ үлэләһн баран 1963 с. Чурапчыға көһөн кийрбиттәра. Ити үлэлзәбит сьылһарын нәһаа үчүгәй дьик саһыһыһын. Оһчолорго куһаах, куоһахһаах буолан бултүүрүгә үчүгәй этә. Күөһиләригәр собо дәһәй буолара.

Бастаһы ыһуһспут 1962 с. буолбута. Билиһин Болтоһоғр Гоша Егоров, Сьыһанға Коля Собакин, Хатыһыта Коля Седалищев бааллар. Кындал алын оскуоланыгар үөрәммиттәртән хәс да оғр үрдүк үөрәһи бүтәһитә. Ордук үчүгәй дьик Костя Павлуцкай, Даша Седалищева, Домна Седалищева, Коля Седалищев, Даша Иванова, Вани Егоров, Коля Собакин үөрәммиттәра.

Петр ГУЛЯЕВ.

Үтүө холобур

Бүтүннү нүөмәргә Чурапчы нәһилиһин олохтоохторун, улуус культурнай, духуобунай олоғор актыһыһынай кыттааһчыһыһын, ОДКХ тарыһтәһитгәр күһ-бүтүн үләһи-хамсыһы сьылдыар дьиз көргән Татьяна Егоровна уһна Юрий Микһайлович Шамаевтар тустарыһан ыал буолбуттәра 40 сыһлаах үбүлүөдәригәр сәп түбөһиннәһн сәһәргәһхһин бағараһын.

Эдһиһитт, күһ-күбәй иһә, эйәһсә эбәс Татьяна өр сааһа Сьыһан нәһилиһыгар Бәһс уһаастаһар аастыта. Сәһтә оғроһоһ ыалға бастаһыһан, 1945 с. күһ сьирин көрбүтә. Оскуолаһағы сьылларыгар бастыһн спорте-

ШАМАЕВТАР – ТУЛХАДЫИБАТ ОЛОХТООХ ЫАЛ

менка аатын ыһыһыта. Сүүрүүгә, хайһыһарға, волейболта оскуола, улуус кыһыһыһааға. Сорһи кәһиһтән дойдуһу чөлүтәр түһәһин, колхоз үлэгә-хамһаһа улаһтан эрәһ оғлору эмәһ таарыһыһыта. Таня улахан дьону кытта тәһһгә сайыһыһан ол үлэгитгәр, кийһыһын фермаға көмөһөһөн, кыраһкы бәһыһыһарын, бырааттарыһн көрөн-иһтән, иһитигәр тутаах көмөһөһөһчү буола улаһыһыта. Ийәһрә Акуһиһа Семеновна – колхоз ыһаньыһыһыта, дьахталһартан бастаһкы тракторист. Ол үлэгитгәр Таня быһдыһаһыһа сьылдыар бугулдьут, бастыһн ол харбааһчы, кәһиһсәһчи, оғуһс-ат сизтәһсәһи. "Нәһаа да үлэгит кыһы", – дьин кырдьаһастар этәһләрһин үгүһтүк иһтәһрбит. Оһчолорго дойдуһа ол аһыһа үүмәһкәһ, Аһма өрүһ төрдүгәр, Мырыһаға кийрән оттооһун буолара. Уу отун хостоһуһна, кууһуһуһта, бутуллаһыһыһа, оһтон кәһиһитгә – сыһалаах үлә этә. Оғроһор барахһаттар оһу билиһнәрбәһкә, ыһыһа-тоһуһк аргыһаах үлэләһн улаһан дьон махталын ыһаллар. "Ыһыһа ыһараһы чәһтәһр, сьыһаһыһыта сыһыһыһтар" дьитәһр кырдьыһк Таня наар ыһыһан сьылдыарын, бийһити, кыра балыһтар батыһан ыһлаһарыһт. Оғр эрдәһиттән үләһин үөрәммит буолан сүрәһтәһх, эһиһитнәһтәһх буола улаһыһыта.

Эдәр саас хәс бирһини кийһиһсә умнууһуһат кәһс кәһ буолар. Татьяна Дьокуускай куорат культпросвет училищәһыгар библиотечнай салааны бүтәһн 1969 с. дойдуһугар, Чурапчыға, аһанан иһин библиотекара сәһтә сыһ таһаарыһаахтыһк үлэләһбитә. Оһтон Чурапчытаағы гостиницаға сәбиэдиссәйинән аһам-

мыта. Салаһар, тәһсәһиннәһх үлэгит дьаһалта бийһрәһилиһн ыһыһыта. Кийһи сыһалаах үлэгитн республика, улуус Бочуотунай грамоталара, махтал суруктара туоһуһууһлар. Коммуһистическай үлә ударниһа, 1980 с. соһиальнай куоталаһыһы кыһыһыһааға, 11-с пьитилетка ударниһа уһнна да аһын бәһиләһрәһх.

1997 с. иһкәһн ОДКХ-тар билиһитгә дьирә ситиһиһиләхтиһк үләһиһи сьылдыһаллар. Бу тарыһтәһр үләһиһрин тухары Татьяна Егоровна уларыһбат профком чыһсәһ, туоһ баар оһсәһствәннай үлэгә, культурнай дьаһалта курууһун сьылдыар, кыһтар.

Күтүөһпүт, Юрий Микһайлович, Бүлүүттән төрүттәһх-ууһтаах, эһбәх оғроһоһ ыал бастаһы оғто. Эмәһ сәһрини кәһиһтән улахан дьону кытта тәһһгә үлэләһн-хамһаһн, иһәһләһх аһыһыгар көмө-тирәх буолан улаһыһыта. Оскуола, армия кәһиһтән Дьокуускай куоратка идә ыһа үөрәһн кийрбитә. Суоппар идәһин баһыһлааһыта. Бу кәһиһ студент оғроһору дьылға тиксәһиһнәһтәһн уоһлаах кыһыһ бийр суолуһан барыһытара. Иһкәһн да дьүһүннүүһ-бодууһн майгыһнаһар эдәр дьон ол күһтән ыһа ыал буолбуттәра күһ бүтүн 40 сыһын номһоу ааста. Ити этәргә эрә дөһөн. Бу сыһлар уһалаһын тухары эдһиһиһләх күтүөһпүт дьиз-уот тәһинән, кыһыһаах уол оғроһоһн Чурапчы нәһилиһин иһин баһыһар тулһадыһбат олохтоох-дьаһахһаах Татьяна, Юрий Шамаевтар дәһтәһр ыал буолуулар.

Ийәһн аһыһан кыһыһтара Татьяна нарын-наһчы майгыһлаах. Идәһтинән фәһлшәр, сәһгыһы быһраас

үөрәһр үрдәһиһә сьылдыар. Кәргәһиһнән Стаһыһын Дьокуускай куорат олохтоохтору, үс оғроһоһтор. Аһыһан аһыһн сүгәр уоһлара Юрий МЧС үлэгитгә, СГУ юридическай факультәһыгар кәһтәһн үөрәһр, кәргәһиһнән Марфалыһын "Молодежнай дәрйәһинәһр" дьиз-уот туттан олороллор. Иһкәһ оғроһоһтор.

Шамаевтар уһаайбаларыһгар араас үүһнәһрин мас: хатыһн, тийт, талаһ, буһиһа, черемуха, хара кыһалыһк, оһта, дәһәй. Аһы сайыһын сибәһкәһ дьәрәһсән өһгүнән оһоһууһр. Манһа барыһыгар кийһи илиһитин иһитгә, сүрәһн сыһалаһа тийһитгә кәһтәр.

Татьяна Егоровна быһсаһкаһыт бәрдә, бааһыһаһчы бастыһа, иһтәһннәһн иһитгәһ буолара дьиз малыһтан-сәһыһтан кәһтәр, оһу кийһи кәһсәһнә-ипсәһнә, ыһалдыһыһсаға ситәһрән бизәһр. Кийһи оһоһуһтарыһнан эһбәх быһыһаһкаға кыһтар, дьон бийһрәһилиһн ыһар, иһтәһриһин тардар. Сьылдыһыт ыһалдыт, эдәр хаһаайка кәһиһтән үөрәһрә үгүһ. Аһыһы рыһнок да кәһиһтәр, наар оһуһк ыһараһан сыһалааһа табарын эһкәһрәһпәһкә, бәһсә иһиһитнән оһгортон таһаарыһт мала-сала ордук күһдүтүн көрдөрөһләр, даһаастыһыһлар. Кийһиләр дьизләригәр кийрәһхә өрүү сыһаас, сьырдыһк, ыһраас.

Түмүһкүр күһдү дьомһутун олохторун тутуһтүтәра 40 сыһыһан иһтиһтик-иһтиһтик эдәрәһиһиттәра. Кийһиләргә кийһи мас курдук кыһаһнаах доруоһуһыһы, дьолу-саргыһы бағараһыһт.

Евадокия ПЕРМЯКОВА.

